

PRAVDA ZA SVE

Kako do besplatne pravne pomoći u Srbiji?

Priručnik za građane

USAID | **SRBIJA**
U.S. AID FOR HUMAN DEVELOPMENT

INSTITUTE FOR
Sustainable
Communities

PRAVDA ZA SVE

KAKO DO BESPLATNE PRAVNE POMOĆI U SRBIJI?

PRIRUČNIK ZA GRAĐANE

PRAVDA ZA SVE

KAKO DO BESPLATNE PRAVNE POMOĆI U SRBIJI? PRIRUČNIK ZA GRAĐANE

Izdavač:

Komitet pravnik za ljudska prava
Svetogorska 17, 11000 Beograd
www.yucom.org.rs

Za izdavača:
Milan Antonijević

Autori:
Kristina Vujić
Nada Dželebdžić
Katarina Golubović
Marko Milenković
Kristina Tubić

Lektura:
Ljiljana Korica

Dizajn, prelom i priprema za štampu:
BENUSSI design

Štampa:
Dosije studio

Tiraž 500
ISBN 978-86-83209-45-3

USAID
FROM THE AMERICAN PEOPLE

INSTITUTE FOR
**Sustainable
Communities**

Štampanje ove publikacije finansirao je USAID preko Instituta za održive zajednice. Publikacija je nastala u okviru realizacije projekta „Pristup pravdi – pravda za sve“ koji zajednički realizuju Komitet pravnik za ljudska prava i SeConS. Stavovi izneti u ovoj publikaciji izražavaju stavove autora i ne odražavaju nužno stavove Vlade SAD-a, USAID-a ili ISC-a.

SADRŽAJ

1. ODGOVORI NA OSNOVNA PITANJA: ŠTA JE TO PRAVNA, A ŠTA BESPLATNA PRAVNA POMOĆ?	7
1.1. Šta je to pravna pomoć?	7
1.2. Ko ima pravo na pravnu pomoć?	7
1.3. Šta je besplatna pravna pomoć?	7
1.4. Šta obuhvata pravo na besplatnu pravnu pomoć?	8
2. KAKO DO BESPLATNE PRAVNE POMOĆI?	9
2.1. Kome se možete obratiti ukoliko Vam je potrebna besplatna pravna pomoć?	9
3. KADA MORATE IMATI BRANIOCA?	12
3.1. Slučajevi obavezne odbrane	12
3.2. Branilac po službenoj dužnosti	13
4. KADA STE OSLOBOĐENI SUDSKIH TROŠKOVA I NE PLAĆATE ADVOKATA?	15
4.1. Siromaško pravo	15
5. BESPLATNA PRAVNA POMOĆ KOMITETA PRAVNIKA ZA LJUDSKA PRAVA	17
5.1. Kako do besplatne pravne pomoći koju pruža Komitet pravnik za ljudska prava?	17
5.2. Šta nakon toga?	17
5.3. Kako Vam možemo pomoći?	18
5.4. Najčešće situacije zbog kojih se građani obraćaju YUCOM-u za besplatnu pravnu pomoć	18
PRILOZI	30

1. ODGOVORI NA OSNOVNA PITANJA: ŠTA JE TO PРАВNA, A ŠTA BESPLATNA PРАВNA POMOĆ?

1.1. ŠTA JE TO PРАВNA POMOĆ?

Pravna pomoć Vam omogućava da efikasno zaštitite ljudska prava koja su Vam povređena. Ona takođe omogućava da pristupite sudu ili drugim državnim organima pod jednakim uslovima kao i svi ostali i bez diskriminacije (šta je diskriminacija možete videti na str. 24). Država je dužna da Vam obezbedi besplatnu pravnu pomoć ukoliko niste u mogućnosti da je platite.

Pravna pomoć je deo prava na pravično suđenje koje je osnov demokratskog društva, a garantovano je Ustavom¹ i mnogim međunarodnim dokumentima koje se Srbija obavezala da poštuje. U suštini, to je pravo da Vam bude omogućeno objektivno i korektno suđenje u razumnom roku.

1.2. KO IMA PRAVO NA PРАВNU POMOĆ?

Ustav **svima** garantuje pravo na pravnu pomoć² **u skladu sa zakonom**. To znači da pravo na besplatnu pravnu pomoć imaju državljani Srbije, ali i stranci i osobe bez državljanstva pod određenim uslovima (uglavnom lošeg materijalnog stanja). Cilj je da se omogući jednak pristup pravdi svima, bez obzira na to da li su u mogućnosti da plate advokata.

1.3. ŠTA JE BESPLATNA PРАВNA POMOĆ?

Besplatna pravna pomoć je pravna pomoć koju ne plaćate (delimično ili potpuno) jer nemate dovoljno sredstava. Oslobođanje od plaćanja troškova

1 Čl. 32. Ustava Republike Srbije.

2 Čl. 67. Ustava Republike Srbije.

uređeno je različitim zakonima koji važe u Republici Srbiji. Zakonom o parničnom postupku predviđeno je da osobe koje su stranke u parničnom postupku, a nisu u mogućnosti da snose troškove postupka zbog nedostatka novca, mogu da budu oslobođene te obaveze delimično ili potpuno (detaljnije na str. 16). Besplatna pravna pomoć je naročito važna u krivičnom postupku, kada se okrivljenom koji nema sredstava da plati branioca, pod određenim uslovima dodeljuje branilac po službenoj dužnosti (detaljnije na str. 15). Osim toga i Zakon o opštem upravnom postupku predviđa mogućnost oslobađanja od troškova učesnika upravnog postupka koji je slabog imovinskog stanja (detaljnije na str. 15).

1.4. ŠTA OBUHVATA PRAVO NA BESPLATNU PRAVNU POMOĆ?

Pravo na besplatnu pravnu pomoć obuhvata pravo na³:

1. Opštu pravnu informaciju

Pravnik ili stručno lice koje pruža pravnu pomoć će Vam, opštom pravnom informacijom, objasniti kako da ostvarite svoja prava.

2. Početni pravni savet

Dajući Vam početni pravni savet, stručno lice koje pruža pravnu pomoć pojasniće Vam razloge zbog kojih se pokreće postupak pred sudom ili drugim organom, tok i pravila postupka. Takođe, obavestiće Vas o troškovima koje biste mogli da snosite, načinu izvršenja odluke i mogućnostima za ostvarivanje prava na besplatnu pravnu pomoć. Takođe, pomoći će Vam da popunite obrasce i sastavite jednostavnije podneske.

3. Pravni savet

Pravnim savetom dobićete detaljno objašnjenje o načinu i mogućnostima za rešavanje Vašeg problema.

4. Sastavljanje podnesaka

Sastavljanje podnesaka znači da će Vam stručno lice koje pruža pravnu pomoć napisati tužbu, zahtev, predlog, molbu, pravni lek ili predstavku pred Evropskim sudom za ljudska prava i ugovornim telima Ujedinjenih nacija.

3 Oblici pravne pomoći su navedeni prema Nacrtu zakona o besplatnoj pravnoj pomoći i služe kao ilustracija šta sve pravna pomoć obuhvata.

5. *Sastavljanje isprava*

Sastavljanje isprava znači da će stručno lice koje pruža pravnu pomoć sastaviti tačno određenu formu koja je obavezna za uspostavljanje nekih pravnih odnosa. Na primer, u slučaju zakupa nepokretnosti, neophodno je da imate ugovor (ispravu) o zakupu nepokretnosti koji određuje pravni odnos između Vas i zakupodavca, odnosno, Vaša i njegova prava i obaveze. U tom slučaju, pružalac pravne pomoći pomogao bi Vam sastavljanjem ovakvog ugovora.

6. *Zastupanje*

Zastupanje znači da će se stručno lice koje Vam pruža pravnu pomoć pojavljivati u Vaše ime pred sudom i drugim državnim organima i obavljati sve što je potrebno kao Vaš zastupnik, kao i da će sastavljati i podnositi podneske.

2. KAKO DO BESPLATNE PRAVNE POMOĆI?

2.1. KOME SE MOŽETE OBRATITI UKOLIKO VAM JE POTREBNA BESPLATNA PRAVNA POMOĆ?

Besplatnu pravnu pomoć u Srbiji pružaju opštine, udruženja (nevladine organizacije i sindikati) i pravne klinike pri pravnim fakultetima. Od konkretnog slučaja zavisi kome je najbolje da se obratite. Opštine pružaju različite vidove pravne pomoći (može biti samo savetovanje, ili i savetovanje i zastupanje pred sudovima ili drugim državnim organima). Udruženja uglavnom pružaju besplatnu pravnu pomoć u okviru oblasti kojom se bave i za koju su specijalizovana (npr. nasilje u porodici ili pomoć i zaštita izbeglica i interno raseljenih lica). Na pravnim klinikama pojedinih pravnih fakulteta u Srbiji takođe možete dobiti pravnu pomoć od studenata čiji rad prate i kontrolišu profesori i advokati.

a) Lokalna samouprava (opštine)

Ukoliko odlučite da se obratite opštini za pravnu pomoć, to najčešće podrazumeva opštinu na kojoj živite. Opštine često postavljaju i druge uslove, npr. da dokažete da imate primanja ispod određene sume, odnosno da ste socijalno ugroženi. Najbolje je da se o uslovima informišete u samoj opštini, lično ili telefonom. Ako koristite internet, do neophodnih informacija možete doći putem internet prezentacija opština na kojima je uglavnom sve detaljno

objašnjeno. Nekad je potrebno i zakazati sastanak sa stručnim licem unapred, dok pojedine opštine imaju šaltere na kojima možete dobiti pravni savet bez zakazivanja. Takođe, potrebno je da sami snosite troškove taksi, ukoliko ih ima. Od opštine zavisi i da li u okviru pravne pomoći koju pruža možete dobiti samo pravne savete, ili postoji i mogućnost zastupanja pred sudom. Pojedine opštine pružaju besplatnu pravnu pomoć samo u određenim pravnim stvarima (npr. samo u oblasti radnog prava ili samo u oblasti imovinskog prava).

Grad Beograd je, u okviru Kancelarije za mlade, omogućio besplatnu pravnu pomoć za mlade (do 30 godina). Zahtev za pružanje besplatne pravne pomoći možete naći na sajtu Kancelarije za mlade (KZM) www.kancelarijazamlade.rs, u prostorijama KZM (Kraljice Marije 1, 19. sprat) i „Info room-a“ (1.300 kaplara 2). Prijave za besplatnu pravnu pomoć takođe se primaju na te dve adrese.

b) Udruženja građana (nevladine organizacije)

Besplatnu pravnu pomoć možete dobiti i od različitih udruženja. U njima rade pravnici i druga stručna lica koji, osim što Vam mogu dati pravni savet, mogu Vas i zastupati pred sudom ili državnim organom. Najbolje je da se, u zavisnosti od Vašeg problema, obratite udruženju koje je specijalizovano za određenu pravnu oblast.

Na kraju brošure nalazi se tabela sa spiskom udruženja koja pružaju besplatnu pravnu pomoć, podeljena prema oblastima kojima se bave.

c) Sindikati

Sindikati imaju pravne službe u kojima rade stručna lica koja pružaju besplatnu pravnu pomoć članovima sindikata. Pošto je uloga sindikata da zaštiti prava radnika, pravna pomoć koju oni pružaju odnosi se upravo na ekonomska i socijalna prava. To su prvenstveno prava koja proizlaze iz radnog odnosa ili su specifična za određenu struku (npr. kada su u pitanju novinari, pravna pomoć se odnosi i na prava i na obaveze propisane Zakonom o javnom informisanju i Kodeksom novinara, što neće biti slučaj kod nekih drugih profesija). Od uslova koje postavlja Vaš sindikat, ali i od kompleksnosti slučaja zavisi da li u okviru sindikata možete dobiti pravni savet preko telefona ili je potrebno da dodete lično i popunite određeni zahtev.

d) Pravne klinike pri pravnim fakultetima

Besplatnu pravnu pomoć, osim u opštinama i udruženjima, možete dobiti i na **pravnim klinikama pri Pravnim fakultetima** Univerziteta u Novom Sadu (za zaštitu životne sredine), Nišu (za zaštitu prava žena) i Beogradu (za porodično, obligaciono, krivično pravo, azil i diskriminaciju). Sva tri fakulteta imaju i pravne klinike za suzbijanje trgovine ljudima. Pravni fakultet Univerziteta Union u Beogradu ima pravne klinike za radno i porodično pravo. Na fakultetima, pravnu pomoć pružaju studenti uz nadzor profesora i advokata. Najčešći uslovi za dobijanje pravne pomoći su: da ste slabijeg imovinskog stanja, da spadate u posebno ugrožene ili marginalizovane grupe ili da ste student/studentkinja. Adrese i kontakti pravnih klinika su:

Pravne klinike Pravnog fakulteta u Beogradu (tel: 011/3027-600, e-mail: pravni@ius.bg.ac.rs, Bulevar kralja Aleksandra 67, 11000 Beograd) pruža usluge besplatne pravne pomoći osobama slabijeg imovinskog stanja, pripadnicima marginalizovanih društvenih grupa i studentima Beogradskog Univerziteta. Postojeće pravne klinike bave se sledećim oblastima: porodičnim, obligacionim i krivičnim pravom; diskriminacijom, azilom i izbegličkim pravom kao i suzbijanjem trgovine ljudima.

Pravna klinika Univerziteta Union (tel: 011/2095-500, e-mail: pravna.klinika@pravnifakultet.rs Goce Delčeva 36, 11070 Novi Beograd) pruža besplatnu pravnu pomoć u dvema oblastima: u oblasti radnog prava (u slučajevima koji su u vezi sa ostvarivanjem i zaštitom prava iz radnog odnosa, diskriminacijom pri zapošljavanju i na radu i zlostavljanjem na radu) i u oblasti porodičnog prava (u slučajevima razvoda braka, ostvarivanja roditeljskog prava ili prava na izdržavanje; podele imovine supružnika i vanbračnih partnera, ostvarivanja zaštite od nasilja u porodici i izvršenja sudskih odluka u porodičnim stvarima.

Pravna klinika za zaštitu prava žena Pravnog fakulteta u Nišu (tel: 018/500-278, e-mail: klinika@prafak.ni.ac.rs, Trg kralja Aleksandra 11, 18000 Niš) pruža usluge besplatne pravne pomoći osobama ženskog pola, koje ispunjavaju sledeće uslove: nisu u radnom odnosu, nemaju poreskih dugovanja i ne poseduju nepokretnu imovinu, odnosno nemaju prihode od nekretnina.

Pravni fakultet u Novom Sadu (tel: 021/485-3097, Trg Dositeja Obradovića 1, 21000 Novi Sad) ima dve pravne klinike i to: za pravo zaštite životne sredine i za borbu protiv trgovine ljudima.

3. KADA MORATE IMATI BRANIOCA?

3.1. SLUČAJEVI OBAVEZNE ODBRANE

Postoje određene okolnosti kada u krivičnom postupku pred sudom okrivljeni mora imati branioca. Ovo pravilo je predviđeno međunarodnim i domaćim propisima i predstavlja deo prava na pravično suđenje. Međunarodni instrumenti koji garantuju pravo na obaveznu odbranu su, između ostalih, Međunarodni pakt o građanskim i političkim pravima⁴ i Evropska konvencija za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda⁵. Srbija je ratifikovala oba, što znači da je obavezna da ih primenjuje. Pored toga, naš Zakonik⁶ precizno propisuje koje su to situacije kada je odbrana obavezna:

- > ukoliko ste nemi, gluvi, slepi ili nesposobni da se sami uspešno branite;
- > ako se postupak vodi zbog krivičnog dela za koje je propisana kazna zatvora od osam ili više godina.

U ovim situacijama morate imati branioca od prvog saslušanja pa do tzv. pravnosnažnog okončanja krivičnog postupka. *Pravnosnažno okončanje postupka* znači da je rok za podnošenje žalbe na odluku suda istekao pošto ona nije ni uložena, ili da je žalba uložena, ali je odbačena ili odbijena.

Osim toga, morate imati branioca i u sledećim okolnostima:

- > ukoliko ste lišeni slobode (nalazite se u pritvoru), morate imati branioca sve dok lišenje slobode traje;
- > ako Vam se sudi u odsustvu, morate imati branioca od donošenja odluke o suđenju u odsustvu, sve dok suđenje u odsustvu traje. Ovo se odnosi i na situaciju kada ste zbog narušavanja reda udaljeni iz sudnice.
- > u slučaju da se vodi postupak za izricanje mere obaveznog psihijatrijskog lečenja, morate imati branioca od podnošenja predloga za izricanje takve mere, pa do donošenja odluke.

4 Čl. 14. st. 3. (d): *Svako lice koje je optuženo za krivično delo ima, uz potpunu ravnopravnost, prava bar na sledeće garancije: (...) d) da prisustvuje raspravi i da se samo brani ili da ima branioca koga je izabralo; ako nema branioca, da bude obavешteno o svom pravu da ga ima i, svaki put kad to zahtevaju interesi pravde, da mu se dodeli branilac po službenoj dužnosti besplatno, ako nema mogućnosti da ga nagradi.*

5 Čl. 6. st. 3. (c): *Svako ko je optužen za krivično delo ima sledeća minimalna prava: da se brani lično ili putem branioca koga sam izabere ili, ako nema dovoljno sredstava da plati za pravnu pomoć, da ovu pomoć dobije besplatno kada interesi pravde to zahtevaju;*

6 Čl. 74. Zakonika o krivičnom postupku „Sl. glasnik RS“, br. 72/2011, 101/2011 i 121/2012

Osim gore navedenog, kao **okrivljeni** imate sledeća prava⁷:

1. da pre prvog saslušanja, detaljno i na jeziku koji razumete, budete obavešteni o krivičnom delu koje Vam se stavlja na teret i da sve što izjavite može da bude korišćeno kao dokaz u postupku;
2. da ništa ne izjavite, uskratite odgovor na bilo koje pitanje, slobodno iznesete svoju odbranu, priznate ili ne priznate krivicu;
3. da se branite sami ili uz stručnu pomoć branioca;
4. da Vašem saslušanju prisustvuje branilac;
5. da u najkraćem mogućem roku budete izvedeni pred sud i da Vam bude suđeno nepristrasno, pravično i u razumnom roku;
6. da neposredno pre prvog saslušanja pročitate krivičnu prijavu, zapisnik o uviđaju i nalaz i mišljenje veštaka;
7. da imate dovoljno vremena i mogućnosti za pripremanje odbrane;
8. da razmatrate, razgledate i prikupljate dokaze u svoju odbranu;
9. da se izjasnite o svim činjenicama i dokazima i da ispitujete svedoke;
10. da koristite pravna sredstva i pravne lekove;
11. da budete obavešteni o ovim Vašim pravima.

3.2. BRANILAC PO SLUŽBENOJ DUŽNOSTI

U prethodnom poglavlju nabrojali smo slučajeve u kojima morate imati branioca. Branilac može biti samo advokat. Možete sami da izaberete branioca. Ukoliko se tome izričito ne protivite, branioca Vam mogu izabrati i Vaš bračni ili vanbračni partner/ka, sestra, brat, dete, roditelj, usvojitelj, usvojenik ili hranitelj⁸.

Zakonik predviđa da javni tužilac ili predsednik suda mogu postaviti branioca po službenoj dužnosti u sledećim situacijama⁹:

1. ukoliko morate imati branioca, a niste ga izabrali;
2. ukoliko morate imati branioca, a tokom krivičnog postupka ste ostali bez njega.

Branilac se bira po redosledu sa spiska advokata koji dostavlja advokatska komora.

7 Čl. 68. Zakonika o krivičnom postupku.

8 Čl. 75. st. 1. Zakonika o krivičnom postupku.

9 Čl. 76. st. 1. Zakonika o krivičnom postupku.

Branilac po službenoj dužnosti ima prema Vama sledeće obaveze¹⁰:

1. da Vam stručno, savesno i blagovremeno pruži pomoć u odbrani;
2. da ne zloupotrebi prava u cilju odugovlačenja postupka;
3. da Vas upozori na posledice odricanja ili odustajanja od prava;

Imate pravo da odbijete postavljanje branioca po službenoj dužnosti i da se branite sami. Ipak, i u tom slučaju branilac po službenoj dužnosti ima određene obaveze. On mora da:

1. 1) bude upoznat sa dokazima i sadržajem suđenja;
2. 2) Vam daje objašnjenja i savete pisanim putem, ukoliko ne želite sa njim da razgovarate;
3. 3) prisustvuje suđenju i iznese završnu reč, ukoliko se tome izričito ne protivite;
4. 4) izjavi žalbu i preduzme druge radnje u postupku, na Vaš zahtev ili uz Vašu saglasnost.

Branilac postavljen po službenoj dužnosti može tražiti da bude razrešen samo iz opravdanih razloga. Zakonik predviđa i razloge za razrešenje branioca¹¹ po službenoj dužnosti. Pored razloga koji su predviđeni za razrešenje branilaca

(npr. neispunjavanje uslova koje Zakonik postavlja za vršenje funkcije branioca), branilac po službenoj dužnosti može biti razrešen i ako:

1. 1) izaberete drugog branioca;
2. 2) ne pruži pomoć u odbrani stručno, savesno i blagovremeno;
3. 3) su, usled promene Vašeg imovinskog stanja, prestali da postoje razlozi za odbranu siromašnih.

O razrešenju branioca po službenoj dužnosti odlučuje sud.

10 Čl. 72. Zakonika o krivičnom postupku.

11 Čl. 80. Zakonika o krivičnom postupku.

4. KADA STE OSLOBOĐENI SUDSKIH TROŠKOVA I NE PLAĆATE ADVOKATA?

4.1. SIROMAŠKO PRAVO

Prema Evropskoj konvenciji za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda, efektivno i efikasno pravo na tužbu se garantuje svima, a time i onima koji nisu u mogućnosti da snose troškove postupka. U skladu sa Konvencijom, Srbija je dužna da omogući pravo na pristup sudu tj. pravo na podnošenje tužbe. Ostvarenju tog cilja služi tzv. **siromaško pravo**.

Siromaško pravo je pravo stranke da bude oslobođena od plaćanja troškova postupka, ako nije u mogućnosti da ih snosi.

a) Krivični postupak

Ukoliko nemate dovoljno sredstava da platite advokata (branioca), sud Vam može dodeliti branioca po službenoj dužnosti. Da biste koristili ovo pravo, potrebno je da podnesete zahtev sudu, koji će odlučiti o Vašem zahtevu. Pravo na ovakav zahtev imate¹²:

- > ukoliko se postupak vodi za krivično delo za koje se može izreći kazna preko 3 godine zatvora;
- > ukoliko bi bilo pravično da Vam bude dodeljen branilac po službenoj dužnosti.

Uz zahtev je potrebno priložiti uverenje i druge dokaze o imovinskom stanju. Ukoliko se zahtev usvoji, biće Vam dodeljen branilac po službenoj dužnosti. Ipak, ako se u međuvremenu Vaše imovinsko stanje promeni i prestanu da postoje razlozi za odbranu siromašnih, branilac po službenoj dužnosti će biti razrešen. Uverenje o imovinskom stanju izdaje poreska uprava na propisanom obrascu opštine na kojoj živite.

b) Upravni postupak

U slučaju da nemate dovoljno sredstava da platite troškove upravnog postupka, možete, delimično ili potpuno biti oslobođeni troškova, ukoliko nadležni organ koji vodi postupak utvrdi da bi plaćanje troškova ugrozilo Vaše izdržavanje ili izdržavanje Vaše porodice. Da biste ostvarili ovo pravo, potrebno je

da nadležnom organu koji vodi postupak podnesete predlog i priložite uverenje o imovinskom stanju kao i druge dokaze. Možete uložiti žalbu na odluku nadležnog organa. Ako nadležni organ tokom postupka utvrdi da više ne postoje razlozi zbog kojih je dozvoljeno oslobađanje od troškova, ukinuće prethodnu odluku, a Vi ćete biti u obavezi da troškove platite.¹³

c) Parnični postupak

Ukoliko ste stranka parničnog postupka i niste u mogućnosti da snosite troškove postupka zbog nedostatka novca, sud Vas može osloboditi ove obaveze. Sud će proceniti da li ćete biti oslobođeni plaćanja sudskih taksi i predujma za troškove svedoka, veštaka, uviđaja i sudskih oglasa, ili samo plaćanja troškova sudskih taksi. Da biste ostvarili ovo pravo, potrebno je da podnesete predlog sudu za oslobađanje od troškova i da navedete sve činjenice i dokaze koji ukazuju na Vaše imovinsko stanje. Međutim, ukoliko je potrebno, dokaze može prikupiti i sud. Prilikom odlučivanja, sud ceni sve okolnosti, a posebno vrednost predmeta spora, broj lica koje izdržavate, Vaše prihode i prihode Vaše porodice.

Ukoliko ste potpuno oslobođeni troškova i ako je neophodno radi zaštite Vaših prava, sud će Vam u toku čitavog postupka priznati **pravo na besplatnu pravnu pomoć**. Besplatni punomoćnik – advokat, postavlja se po redosledu sa spiska advokata. Protiv odluke suda o besplatnoj pravnoj pomoći možete da uložite žalbu. Osim toga, u slučaju da Vam je dodeljen besplatni punomoćnik, možete tražiti njegovo razrešenje, ako za to postoje opravdani razlozi. Ukoliko sud utvrdi da se Vaše imovinsko stanje promenilo i da možete snositi troškove postupka, ukinuće odluku o oslobađanju od te obaveze. Takođe, sud će odlučiti da li ćete i u kojoj meri nadoknaditi troškove od kojih ste bili oslobođeni¹⁴.

13 Čl. 110., 111. i 112. Zakona o opštem upravnom postupku.

14 Čl. 169., 170., 171. i 172. Zakona o parničnom postupku.

5. BESPLATNA PRAVNA POMOĆ KOMITETA PRAVNIKA ZA LJUDSKA PRAVA

5.1. KAKO DO BESPLATNE PRAVNE POMOĆI KOJU PRUŽA KOMITET PRAVNIKA ZA LJUDSKA PRAVA?

a) Putem elektronske pošte:

Najbrži i najjednostavniji način obraćanja pravnom timu YUCOM-a jeste slanje popunjenog formulara na naš e-mail: office@yucom.org.rs. (formular i uputstva za popunjavanje formulara možete naći na str. 37). Formular ćete naći i na našem internet sajtu: www.yucom.org.rs.

b) Putem pošte:

Ukoliko nemate pristup internetu, pozovite YUCOM telefonom, i formular Vam može biti poslat na kućnu adresu. Popunjen formular potrebno je poslati na adresu:

Komiteta pravnika za ljudska prava - YUCOM
Svetogorska 17
11000 Beograd

c) Putem telefona:

Takođe, možete nam se obratiti na broj telefona 0700/400-700, u periodu od 11 do 16h. Pozivi iz cele Srbije naplaćuju se po ceni razgovora u lokalnu.

5.2. ŠTA NAKON TOGA?

Pravnik ili pravnik u YUCOM-u saslušać Vaš slučaj, ili će se sa njim upoznati na preko formulara.

YUCOM-ov pravni tim raspolaže bazom podataka o svim pružiocima pravne pomoći, te Vas može uputiti na najadekvatnije pružaoce besplatne pravne pomoći,

tj. na one koji su Vam teritorijalno najbliži ili najstručniji za rešavanje Vašeg problema.

Nakon ispitivanja navoda iznetih u formularu i ukoliko je indikativno da se radi o slučaju koji spada u YUCOM-ov domen rada, može Vam biti zatraženo dostavljanje dokumentacije koja potkrepljuje Vaše navode.

U zavisnosti od Vaših sposobnosti, moguće je da Vam pravnik/pravnica objasni na koji način možete ostvariti neko pravo. Pre svega, biće Vam objašnjena sadržina podneska koji bi trebalo da sastavite, uz dostavljanje obrasca koji Vam u konkretnom slučaju može pomoći.

U osetljivijim slučajevima (slučajevi diskriminacije, slučajevi koji se odnose na prava pripadnika osetljivih grupa, slučajevi ignorisanja Vaših zahteva i prava od strane institucija), YUCOM će podneske pisati u Vaše ime.

5.3. KAKO VAM MOŽEMO POMOĆI?

- > davanjem pravnog saveta;
- > pružanjem pomoći pri sastavljanju sudskih podnesaka (odnosi se na sporove pred osnovnim i višim sudovima, ali ne i na sporove pred privrednim sudovima);
- > zastupanjem pred sudovima RS;
- > zastupanjem pred Ustavnim sudom RS i Evropskim sudom za ljudska prava.

5.4. NAJČEŠĆE SITUACIJE ZBOG KOJIH SE GRAĐANI OBRAĆAJU YUCOM-U ZA BESPLATNU PRAVNU POMOĆ

5.4.1. Zaštita ljudskih prava u sudskim procesima

Komitet pravnika za ljudska prava pruža pravnu pomoć u slučajevima povrede prava na pravično suđenje.

Pravo na pravično suđenje podrazumeva da svako ima pravo da nezavisan, nepristrasan i zakonom već ustanovljen sud, pravično i u razumnom roku, javno raspravi i odluči o njegovim pravima i obavezama, osnovanosti sumnje koja je bila razlog za pokretanje postupka, kao i o optužbama protiv njega. Svakome se jemči pravo na besplatnog prevodioca, ako ne govori ili ne razume jezik koji je u službenoj upotrebi u sudu i pravo na besplatnog tumača, ako je slep, gluv ili

nem. Javnost se može isključiti tokom čitavog postupka koji se vodi pred sudom ili u delu postupka, samo radi zaštite interesa nacionalne bezbednosti, javnog reda i morala u demokratskom društvu, kao i radi zaštite interesa maloletnika ili privatnosti učesnika u postupku, u skladu sa zakonom.¹⁵

Najučestaliji primer povrede prava na pravično suđenje je povreda prava na suđenje u razumnom roku, tj. kada postupak pred sudom ili drugim državnim organom traje dugi niz godina.

U tom slučaju, Komitet pravnika za ljudska prava, zavisno od slučaja, može uputiti urgenciju predsedniku nadležnog suda (što često može da bude delotvoran put za rešenje situacije) radi otklanjanja daljih povreda prava i ubrzanje postupka ili **ustavnu žalbu Ustavnom sudu RS**.

a) Šta je ustavna žalba?

Ustavna žalba je tzv. pravno sredstvo koje Vam omogućuje da zaštitite svoja ustavna prava pred Ustavnim sudom. Ustavna žalba se podnosi samo ako je došlo do povrede Ustavom garantovanih prava i sloboda¹⁶. Ustavni sud utvrđuje povrede Ustava, a ne zakona.

Prema definiciji, ustavna žalba se može izjaviti protiv pojedinačnih akata ili radnji državnih organa ili organizacija kojima su poverena javna ovlašćenja, a kojima se povređuju ili uskraćuju ljudska ili manjinska prava i slobode zajemčene Ustavom, ako su iscrpljena ili nisu predviđena druga pravna sredstva za njihovu zaštitu.¹⁷

Ustavna žalba je, po pravilu, poslednje sredstvo pravne zaštite Republike Srbije.

To znači da ste već iskoristili sve ostale redovne i neke od vanrednih pravnih lekova pred domaćim sudovima (žalbu ili reviziju, ako je dozvoljena).

15 Čl. 32. Ustava RS.

16 Najvažnija ljudska prava koja se štite Ustavom su: dostojanstvo i slobodan razvoj ličnosti; pravo na život, nepovredivost fizičkog i psihičkog integriteta; zabrana ropstva, položaja sličnog ropstvu i prinudnog rada; pravo na slobodu i bezbednost; pravo na jednaku zaštitu prava i na pravno sredstvo; pravo na pravnu ličnost; pravo na državljanstvo; sloboda kretanja; nepovredivost stana; tajnost pisama i drugih sredstava opštenja; zaštita podataka o ličnosti; sloboda misli, savesti i veroispovesti; prigovor savesti; sloboda mišljenja i izražavanja; sloboda okupljanja; sloboda udruživanja; pravo na utočište; pravo na mirno uživanje imovine; pravo nasleđivanja; pravo na rad; pravo na štrajk; pravo na zaključenje braka i ravnopravnost supružnika; sloboda odlučivanja o radanju; prava i dužnosti roditelja; pravo na zdravstvenu zaštitu; pravo na socijalnu zaštitu; pravo na penzijsko osiguranje; pravo na obrazovanje; pravo na zdravu životnu sredinu i dr.

17 Čl. 170. Ustava RS.

Vrlo je bitno da znate da **od datuma prijema poslednje odluke imate rok od 30 dana za podnošenje ustavne žalbe.**

Ovaj rok se ne primenjuje u slučaju povrede prava na pravično suđenje u razumnom roku. Ustavna žalba može se izjaviti i bez ovog uslova, jer se upravo donošenje akta nerazumno prolongira od strane državnog organa.

Odluka po ustavnoj žalbi je odluka kojom se utvrđuje da je bilo povrede ustavnog prava u postupku pred državnim organom. Ustavni sud može doneti odluku o naknadi štete za povredu ustavnog prava.

Ustavni sud će odlučiti tako što će npr. poništiti pojedinačni akt (**osim sudske odluke**)¹⁸, zabraniti dalje vršenje određene radnje, narediti vršenje određene radnje ili odrediti da se uklone štetne posledice u određenom roku (povraćaj u predašnje stanje, naknada štete, objavljivanje sudske odluke).

b) Predstavka pred Evropskim sudom za ljudska prava u Strazburu

Evropskom sudu za ljudska prava možete se obratiti ukoliko ste iscrpeli sva pravna sredstva pred domaćim sudovima, uključujući i žalbu pred Ustavnim sudom i ukoliko Vam je povređeno neko od prava¹⁹ koja su zagarantovana Evropskom konvencijom za zaštitu ljudskih prava i sloboda kao i protokolima uz ovu Konvenciju, i to **u roku od 6 meseci od prijema odluke Ustavnog suda.**

Predstavka se podnosi protiv javnih vlasti tj. protiv države, a ne protiv fizičkih ili pravnih lica.

18 **Parnični postupak** koji je odlukom suda pravosnažno okončan **može da se po predlogu stranke ponovi ako je Ustavni sud**, u postupku po ustavnoj žalbi, **utvrdio povredu** ili uskraćivanje ljudskog ili manjinskog prava i slobode zajemčenih Ustavom u parničnom postupku, **a to je moglo da bude od uticaja na donošenje povoljnije odluke.**

U krivičnom postupku, zahtev za zaštitu zakonitosti može se podneti ako je pravosnažnom odlukom ili odlukom u postupku koji je prethodio njenom donošenju, povređeno ili uskraćeno ljudsko pravo i sloboda okrivljenog ili drugog učesnika u postupku koji su zajemčeni Ustavom ili Evropskom konvencijom o zaštiti ljudskih prava i osnovnih sloboda i dodatnim protokolima, **a to je utvrđeno odlukom Ustavnog suda** ili Evropskog suda za ljudska prava. Zahtev za zaštitu zakonitosti može se podneti **u roku od tri meseca od dana kada je licu dostavljena odluka Ustavnog suda** ili Evropskog suda za ljudska prava.

19 Npr: pravo na život; pravo na pravično suđenje u građanskim i krivičnim postupcima; pravo na slobodu i bezbednost ličnosti; pravo na slobodu izražavanja; pravo na slobodu misli, savesti i veroispovesti; pravo na slobodu udruživanja; pravo na slobodu okupljanja; pravo na efikasan pravni lek; pravo na mirno uživanje imovine; i pravo na slobodne izbore.

Uslovi za podnošenje predstavke su:

- > Morate biti neposredno i lično žrtva kršenja jednog od prava koje garantuje Konvencija. Ne možete podnositi generalne pritužbe na zakon ili postupak koji smatrate nepravедnim, niti se možete žaliti u ime drugih lica (osim ako su jasno identifikovana a Vi ste njihov zvanični predstavnik).
- > Povreda prava mora biti izvršena od strane jedne od država koju obavezuje Konvencija, što obično znači i na njenoj teritoriji. Ne morate biti državljanin neke od država članica Saveta Evrope.
- > Mogu je podneti pojedinac ili pravno lice poput preduzeća ili udruženja.

U toku postupka:

- > Vaš slučaj će biti razmotren besplatno.
- > Snosićete samo Vaše troškove (poput dnevnice advokata ili troškove vezane za istraživanje ili prepisku).
- > Nakon što ste predali predstavku, možete se obratiti za pravnu pomoć. Pravna pomoć se ne odobrava automatski i novac se ne dobija odmah, već u kasnijim stadijumima postupka.
- > Postupak se vodi pisanim putem tako da uglavnom nema saslušanja. O presudi donetoj od strane Suda bićete pismeno obavesteni.
- > Takođe, možete se obratiti i nekoj od nevladinih organizacija koje su navedene u spisku na kraju ove publikacije. One Vam mogu dati savet ili Vam pomoći oko zastupanja pred ovim Sudom.

Ako Sud utvrdi da je došlo do povrede **odredbi Konvencije**, možete dobiti „pravično zadovoljenje”, odnosno nadoknadu štete koja Vam je naneta. Takođe, Sud može tražiti da se preduzmu određene **individualne mere** (npr. ponovno otvaranje predmeta u slučaju nepravilnog postupka, uništavanja informacija dobijenih povredom prava na privatnost ili poništenja odluke o deportaciji) ili **opšte mere** (npr. promene u zakonodavstvu ili u sudskoj praksi) koje su neophodne kako bi država ispunila obaveze koje proizilaze iz presude.

Sud takođe može zatražiti od tužene države da Vam nadoknadi troškove koje ste imali tokom slučaja. Ako Sud utvrdi da nije bilo povrede Konvencije, nećete morati da snosite nikakve dodatne troškove (npr. troškove ostvarene od strane tužene države).

Napomena:

- > Sud nije u mogućnosti da menja domaće presude niti nacionalne zakone.
- > Izvršenje presude nije u nadležnosti Suda. Izricanjem presude ona prelazi u nadležnost Komiteta ministara Saveta Evrope, koji ima zadatak da nadgleda izvršenje presude i isplatu nadoknade. Međutim, država je obavezna da ispravi povredu prava koju je izvršila.

Šta Evropski sud za ljudska prava ne može da obezbedi?

Ovom Sudu ne možete da se žalite na odluku nekog suda u Srbiji. On se ne bavi ponovnim saslušanjima, ne poništava i ne menja presude.

- > Sud neće direktno posredovati u Vaše ime sa organima države na koju se žalite.
- > Sud Vam neće dodeliti niti platiti advokata koji će sastaviti Vašu predstavku.
- > Ne možete podneti predstavku na povrede bilo kojih drugih pravnih instrumenata, već samo na kršenje Evropske konvencije o ljudskim pravima (kao što je Univerzalna deklaracija o ljudskim pravima ili Pakt o građanskim i političkim pravima). Ne treba mešati npr. Evropski sud za ljudska prava sa Evropskim sudom pravde EU čije je sedište u Luksemburgu.
- > Sud Vam ne može davati informacije o propisima koji su na snazi u državi protiv koje su upućene Vaše žalbe.

5.4.2. Zaštita od nasilja

a) Fizičko nasilje prema manjinskim grupama

U slučaju da ste pretrpeli fizičko nasilje zbog nekog ličnog svojstva, najbitnije je da se odmah javite lekaru, da biste imali medicinsku dokumentaciju koja potvrđuje da ste pretrpeli povrede.

Komitet pravnika za ljudska prava će pokrenuti i voditi postupak pred sudom u Vaše ime.

b) Ugrožavanje sigurnosti po osnovu pripadnosti nekoj manjinskoj grupi

Ugrožavanje sigurnosti se vrši pretnjom određenog lica da će ugroziti Vaš život ili telo ili Vama bliskog lica.

Ugrožavanje sigurnosti predstavlja krivično delo. Komitet pravnika za ljudska prava će, u tom slučaju, pokrenuti postupak u Vaše ime.

c) Nasilje od strane policijskih službenika

U slučaju da ste pretrpeli nasilje, odnosno nehumano i nečovečno postupanje od strane policijskog službenika, potrebno je da se odmah javite lekaru i da navedete i uzrok povrede.

Komitet pravnika za ljudska prava će pokrenuti postupak suspenzije datog lica, kao i krivični postupak u Vaše ime.

d) Nasilje u porodici

Kako zakon definiše nasilje?

Nasilje u porodici čini lice koje primenom nasilja, pretnjom da će napasti na život ili telo, drskim ili bezobzirnim ponašanjem ugrožava spokojstvo, telesni integritet ili duševno stanje člana svoje porodice.²⁰

Nasilje je:

- > nanošenje ili pokušaj nanošenja telesne povrede;
- > izazivanje straha pretnjom ubistva ili nanošenja telesne povrede članu porodice ili njemu bliskom licu;
- > prisiljavanje na seksualni odnos;
- > navođenje na seksualni odnos ili seksualni odnos sa licem koje nije navršilo 14. godinu života ili nemoćnim licem;
- > ograničavanje slobode kretanja ili komuniciranja sa trećim licima;
- > vređanje, kao i svako drugo drsko, bezobzirno i zlonamerno ponašanje.

Šta možete da učinite ukoliko ste žrtva nasilja u porodici? – Koje mogućnosti su Vam na raspolaganju?

- > **KO MOŽE PODNETI TUŽBU?** Lice koje trpi nasilje, njegov zakonski zastupnik (najčešće roditelj), javni tužilac ili centar za socijalni rad.

- > **GDE?** Podnesite tužbu pred osnovnim sudom, parnično odeljenje, u mestu prebivališta ili boravišta izvršioca nasilja ili u mestu prebivališta ili boravišta lica koje je trpelo nasilje.
- > **ŠTA SE TUŽBOM POSTIŽE?** Tužbom se pokreće parnični postupak, tokom koga se mogu doneti i privremene mere zaštite od nasilja u porodici.
- > **ŠTA SU MERE ZAŠTITE?**

Prema Porodičnom zakonu, to su:

- > nalog suda da se izvršilac nasilja iseli iz porodične kuće, čak i u slučaju da je vlasnik ili zakupac nepokretnosti;
- > nalog da se žrtva useli u porodičnu kuću ili stan, čak i u slučaju da je izvršilac nasilja vlasnik ili zakupac nepokretnosti;
- > zabrana da se približava članu porodice na određenoj udaljenosti;
- > zabrana pristupa u prostor oko mesta stanovanja ili rada člana porodice;
- > zabrana daljeg uznemiravanja člana porodice.

Uporedo ili nakon završetka parničnog, može se pokrenuti krivični postupak (nasilje u porodici je krivično delo!) u kojem bi se izvršiocu nasilja mogla odrediti i kazna zatvora.

Postupak je vrlo hitan. Sud je u obavezi da zakaže ročište u roku od 8 dana od prijema tužbe.

5.4.3. Zaštita od diskriminacije

Šta je diskriminacija?

Diskriminacija je svako nejednako postupanje prema nekome zbog nekog njegovog/njenog ličnog svojstva. Svakog čoveka karakteriše mnoštvo ličnih osobina, npr. nacionalna pripadnost, etničko poreklo, pol, seksualna orijentacija,

starosno doba itd. Navedena lična svojstva su samo neka od onih koje navodi Zakon o zabrani diskriminacije²¹.

Diskriminacija podrazumeva nejednak tretman, neopravdano pravljenje razlike, odnosno stavljanje nekoga u gori/bolji položaj zbog bilo kog njegovog ličnog svojstva. To lično svojstvo može biti stvarno ili pretpostavljeno, odnosno, neko može pogrešno smatrati da neko drugi poseduje neku osobinu i zbog toga ga diskriminirati. Postojanje navedenog ličnog svojstva nije presudno, već je važna diskriminatorna namera. Diskriminirana može biti jedna osoba, ali i grupa.

Šta možete da učinite ukoliko ste žrtva diskriminacije – Koje mogućnosti su Vam na raspolaganju?

Pred Vama je više zakonskih mogućnosti da se izborite sa diskriminacijom. Možete iskoristiti jedno ili više rešenja:

> Obratiti se povereniku za zaštitu ravnopravnosti

Poverenik postupa samo po pritužbama koje dobije. Bez formalnog podnošenja pritužbe nije moguće pokrenuti postupak pred poverenikom. Pritužba mora da sadrži lične podatke i kratak opis situacije koja je dovela do diskriminacije. Neophodno je i priložiti sva dokumenta kojima bi ta tvrdnja mogla biti dokazana. Međutim, često se dešava da dokumenta ne postoje ili da se do njih ne može doći, te se dokazivanje činjenica pristupa npr. svedočenjem.

Kada poverenik utvrdi da postoji zakonski osnov da postupa po pritužbi, u roku od 15 dana poslaće je osobi koja je sprovela diskriminatorno postupanje i ponašanje. Poverenik će dalje u postupku istraživanja, a najkasnije 90 dana od dana dostavljanja pritužbe, proveravati da li je vršeno diskriminatorno

21 Čl. 2 st. 1. Zakona o zabrani diskriminacije definiše diskriminaciju kao: *Svako neopravdano pravljenje razlike ili nejednako postupanje, odnosno propuštanje (isključivanje, ograničavanje ili davanje prvenstva), u odnosu na lica na otvoren ili prikriven način, a koji se zasniva na bilo kom od sledećih ličnih svojstava: rasi, boji kože, precima, državljanstvu, nacionalnoj pripadnosti ili etničkom poreklu, jeziku, verskim ili političkim ubeđenjima, polu, rodnom identitetu, seksualnoj orijentaciji, imovnom stanju, rođenju, genetskim osobenostima, zdravstvenom stanju, invaliditetu, bračnom i porodičnom statusu, osuđivanosti, starosnom dobu, izgledu, članstvu u političkim, sindikalnim i drugim organizacijama i drugim stvarnim, odnosno pretpostavljenim ličnim svojstvima.*

postupanje. Ukoliko utvdi da je pritužba osnovana, izdaće mišljenje tj. preporučiće licu koje je vršilo diskriminaciju kako da ispravi grešku. Ukoliko lice ne otkloni načinjenu grešku, poverenik će izreći opomenu na koju se osoba koja je izvršila diskriminaciju ne može žaliti. Poverenik ne može da Vas zastupa pred sudom, ali može da vodi postupak zbog nekog događaja koji se odnosi na tačno određenu osobu (koja mu tada daje pristanak) i to čini u svoje ime i u opštem interesu čitavog društva.

> Obratiti se zaštitniku građana

Zaštitnik građana (ombudsman) ne mora samo da postupa po pritužbi, već može i da Vas uputi kome da se obratite. Postupak pred zaštitnikom je manje formalan od drugih postupaka. Ova institucija će izreći mišljenje ili preporuku i uputiti ih nadležnom organu koji je povredio neko pravo, odnosno diskriminisao. Zaštitniku građana bi trebalo da se obratite ukoliko smatrate da je neka ustanova ili organ uprave povredio Vaša prava. Ipak, pre toga bi trebalo da iskoristite pravna sredstva i mogućnosti koje Vam stoje na raspolaganju, odnosno, da uložite žalbu na rešenje državnog organa koji je povredio neko Vaše pravo. Zaštitnik će uputiti preporuku kojom će naložiti da se greške u radu isprave. Rok za ispravljanje grešaka je 60 dana. Nakon toga, organ kome je preporuka upućena mora da obavesti zaštitnika da li je postupio po preporuci, i ako nije, zbog čega.

> Podneti krivičnu prijavu

Postoji i mogućnost vođenja krivičnog postupka zbog diskriminacije, odnosno zbog krivičnih dela povrede ravnopravnosti, izazivanja rasne i verske mržnje i netrpeljivosti kao i rasne i druge diskriminacije, koja su obuhvaćena Krivičnim zakonikom Republike Srbije.

> Podneti tužbu osnovnom sudu

Kao mogućnost zaštite predviđena je i tužba osnovnom sudu. Ovakav postupak sud tretira kao hitan.

Tužbom možete da zahtevate:

- > -da se zabrani određeni postupak koji tek treba da bude preduzet a smatrate da će dovesti do diskriminacije;
 - > - da se zabrani da se diskriminacija nastavi;
 - > - da se uklone posledice i nastane stanje pre diskriminatornog postupanja;
 - > - da ostvarite naknadu materijalne ili nematerijalne štete.
- > Podneti prekršajnu prijavu

Osim tužbe, na raspolaganju Vam je i podnošenje prekršajne prijave sudiji za prekršaje. Ishod ovakvog postupka je novčana nadoknada za izvršeni prekršaj. Prijava se podnosi pisanim putem. Zakon o zabrani diskriminacije predviđa da podnošenje prekršajne prijave zbog povrede prava iz ovog zakona spada u nadležnost poverenika za zaštitu ravnopravnosti.

- > Obratiti se nadležnoj inspekciji

Na raspolaganju su Vam i inspekcije iz oblasti rada, prosvete i zdravstva ukoliko je do diskriminacije došlo na radnom mestu, fakultetu, u školi, domu zdravlja, bolnici itd. U tim slučajevima inspektor podnosi prekršajnu prijavu protiv lica koje vrši diskriminaciju.

5.4.4. Zaštita ekonomskih i socijalnih prava

a) Povreda prava iz radnih odnosa (nezakonit otkaz i mobing, odnosno zlostavljanje na radu)

Komitet pravnik za ljudska prava pruža pravnu pomoć u slučaju povreda prava iz radnog odnosa davanjem pravnih saveta.

U slučaju mobinga, odnosno zlostavljanja na radu, Komitet pravnik za ljudska prava pruža pravnu pomoć u vidu zastupanja.

Nezakonit otkaz:

Kako zakon definiše nezakonit otkaz?

Otkaz je nezakonit ukoliko je zasnovan na nekom od sledećih razloga:

- > privremeno ste sprečeni za rad usled bolesti, nesreće na radu ili profesionalnog oboljenja;*
- > koristite porodijsko odsustvo, odsustvujete sa rada radi nege deteta ili odsustvujete sa rada radi posebne nege deteta;*
- > učlanili ste se u političku organizaciju, sindikat ili imate aktivno delovanje u svojstvu predstavnika zaposlenih, u skladu sa ovim zakonom;*
- > obraćate se zaposlenom sindikatu ili organima nadležnim za zaštitu prava iz radnog odnosa u skladu sa zakonom, opštim aktom i ugovorom o radu.²²*

Zakon **posebno zabranjuje otkaz** za vreme trudnoće, porodijskog odsustva, odsustva sa rada radi nege deteta i odsustva sa rada radi posebne nege deteta, kao i zaposlenom koji je radni odnos zasnovao na određeno vreme pre isteka tog vremena.²³ Takođe, posebna zaštita se pruža predstavnicima zaposlenih.²⁴

Sa druge strane, otkaz je zakonit ukoliko:

- > ne posedujete potrebna znanja ili veštine, odnosno ne ostvarujete rezultate rada;
- > ste izvršili povredu radne obaveze;
- > ne poštujete radnu disciplinu;
- > ste izvršili krivično delo na radu ili u vezi sa radom;
- > se ne vratite na rad kod poslodavca u roku od 15 dana od dana isteka roka za neplaćeno odsustvo ili mirovanje radnog odnosa;
- > zloupotrebljavate prava na odsustvo usled privremene sprečenosti na rad;
- > dođe do smanjenja obima posla ili prestanka potrebe za određenim radnim mestom.²⁵

22 Čl. 183. Zakona o radu.

23 Čl. 187. Zakona o radu.

24 Čl. 188. Zakona o radu.

25 Čl. 179. Zakona o radu.

Takođe, Zakonom o radu je predviđen postupak koji poslodavac mora da poštuje prilikom davanja otkaza, te je u slučaju propuštanja ove obaveze, otkaz takođe nezakonit.²⁶

Mobing ili zlostavljanje na radu:

Zlostavljanje na radu (mobing) jeste svako aktivno ili pasivno ponašanje prema zaposlenom ili grupi zaposlenih kod poslodavca koje se ponavlja, a koje za cilj ima ili predstavlja povredu dostojanstva, ugleda, ličnog i profesionalnog integriteta, zdravlja, položaja zaposlenog i koje izaziva strah ili stvara neprijateljsko, ponižavajuće ili uvredljivo okruženje, pogoršava uslove rada ili dovodi do toga da se zaposleni izoluje ili ga navede da na sopstvenu inicijativu raskine radni odnos ili otkáže ugovor o radu ili drugi ugovor.²⁷

Ukoliko zlostavljanje trpíte od kolege koji Vam nije pretpostavljeni, najpre se morate obratiti direktoru. Tek nakon neuspešnog rešavanja situacije, možete nastaviti postupak posredovanja pred Agencijom za mirno rešavanje radnih sporova, a potom, eventualno, i pred sudom.

Najčešće se pred Agencijom za mirno rešavanje radnih sporova situacija uspešno i reši, s tim da je neophodno učešće i prijavljene strane u postupku.

Ukoliko pokušaj posredovanja ne uspe, možete podneti tužbu nadležnom sudu. U ovom postupku ostvaruje se pravo na naknadu štete kao i sprečavanje daljeg zlostavljanja. Rok za podnošenje tužbe je 6 meseci od poslednje sporne situacije, ili 15 dana od dana prijema odluke da posredovanje nije uspeo.

Ukoliko zlostavljanje koje trpíte predstavlja i krivično delo, obratite se navedenim institucijama radi podnošenja krivične prijave.

b) Ostvarivanje prava na penziju i ostala socijalna davanja

Komitet pravniká za ljudska prava pruža pravne savete u vezi sa ostvarivanjem prava na penziju i socijalna davanja. U slučaju da ste žrtva nezakonitog postupanja od strane nadležnih državnih i opštinskih organa, Komitet pravniká za ljudska prava može u Vaše ime podneti tužbu Upravnom sudu, odnosno štítiti Vaša ljudska prava pred Ustavnim sudom RS.

26 Čl. 180-182. Zakona o radu.

27 Čl. 6 Zakona o sprečavanju zlostavljanja na radu

PRILOZI

Tabela nevladinih organizacija - pružalaca besplatne pravne pomoći

Naziv organizacije	Oblast delovanja	Kontakt
Komitet pravnika za ljudska prava- YUCOM	povreda ljudskih prava, tortura, diskriminacija, nasilje u porodici	Svetogorska 17, 11000 Beograd Tel: 0700 400 700 E-mail: office@yucom.org.rs
Mreža Odbora za ljudska prava u Srbiji – CHRIS	povreda ljudskih prava, tortura, diskriminacija, nasilje u porodici	<p>Obrenovićeva bb, TPC "Kalča", lamela B, II sprat, lokal 39, 18000 Niš Tel: +381 18/526 232; 526 234 Fax: +381 18/526 233 E-mail: office@chris-network.org; office.nis@chris-network.org</p> <p>Kancelarija u Valjevu: Hajduk Veljkova 61, 14000 Valjevo Tel: +381 14/233 390 Fax: +381 14/233 390 E-mail: office.valjevo@chris-network.org;</p> <p>Kancelarija u Negotinu: JNA 1A, TC I sprat, lokal 39 i 40, 19300 Negotin Tel: +381 19/541 955 Fax: +381 19/541 956 E-mail: office.negotin@chris-network.org</p> <p>Kancelarija u Novom Sadu: Laze Kostića 2, 21000 Novi Sad Tel: +381 21/472 30 20 Fax: +381 21/472 30 21 E-mail: office@vojvodina-hrc.org, pravnik.novisad@chris-network.org</p> <p>Kancelarija u Novom Pazaru: Rifata Burdževića 11, 36300 Novi Pazar Tel: +381 20/313 270 E-mail: office.novipazar@chris-network.org</p>

Naziv organizacije	Oblast delovanja	Kontakt
Praxis	zaštita izbeglica, interno raseljenih lica i povratnika u procesu readmisije	<p>Praxis Beograd Alekse Nenadovića 7/III, 11000 Beograd Tel: + 381 11/344 44 82, 344 44 84 Fax: +381 11/344 44 83 E-mail: bgoffice@praxis.org.rs</p> <p>Praxis Kraljevo Heroja Maričića 70, 36000 Kraljevo Tel/fax: + 381 36/312 658, 312 659 E-mail: kvoffice@praxis.org.rs</p>
Grupa 484	izbeglice i interno raseljena lica	<p>Pukovnika Bacića 3, 11000 Beograd Tel: +381 11/2660 972, 2660973 E-mail: office@grupa484.org.rs</p>
Udruženje građana Srpski demokratski forum	izbeglice iz Hrvatske	<p>Kraljice Marije 47/II, 11000 Beograd Tel/fax: +381 11/3820 250, 3820 251 E-mail: beograd@sdf.org.rs</p>
Balkanski centar za migracije i humanitarne aktivnosti	izbeglice	<p>Bulevar Despota Stefana 53, 11000 Beograd Tel/fax: +381 11/322 0987, 322 3574 E-mail: office@bcm.org.rs</p>
Ekumenska humanitarna organizacija iz Novog Sada (EHO)	Pravno savetovanje i pomoć namenjeni domicilnim Romima, interno raseljenim licima (sa Kosova i Metohije) i osobama vraćenim iz zemalja zapadne Evrope po osnovu Sporazuma o readmisiji	<p>EHO, Romski resursni centar Ćirila i Metodija 21, 21000 Novi Sad Tel/fax: +381 21/466 588, 469 683, 65 042 96, 67 49 940, 63 97 626, 63 61 266</p>
IAN	Izbeglice i interno raseljena lica	<p>Međunarodna mreža pomoći Admirala Geprata 10, 11000 Beograd Tel: +381 11/76 17 197, 76 17 205, 76 17 243</p>

Naziv organizacije	Oblast delovanja	Kontakt
Inicijativa za Razvoj i Saradnju (IRS) Srbija	Pravni i ekonomski problemi izbegličke i raseljeničke populacije	Gvozdićeva 18, 11000 Beograd Tel: +381 11/24 52 199 E-mail: belgrade@idcserbia.org Generala Tranijea 4, 18000 Niš Tel: +381 18 254 995 E-mail: nis@idcserbia.org
... Iz kruga	Zaštita prava žena sa invaliditetom	Sredačka 2, 11000 Beograd, Tel: +381 11/344 80 44, 060/344 80 45 Bulevar vojvode Stepe 67, 21000 Novi Sad Tel: +381 21/447 040, 066/447 040, info@izkrugavojvodina.org , Tržni centar Kalča, 18000 Niš Tel: +381 18/252 010, office.nis@izkruga.org , Kragujevac Tel: +381 34/358 238, office.kg@izkruga.org

Naziv organizacije	Oblast delovanja	Kontakt
AŽC – Autonomni Ženski Centar	Žene žrtve nasilja	Tiršova 5a, 11000 Beograd azc@azc.org.rs Pravna podrška Tel: +381 11/2656 178, radnim danima 10-12h, sredom od 17-21h Grupe samopomoći – Info i prijavljivanje Tel: +381 11/266 2222, radnim danima od 10-20h
Incest Trauma Centar	žrtve seksualnog nasilja	Mačvanska 8, 11000 Beograd Tel/fax: +381 11/386 13 32, E-mail: itcentar@eunet.rs ,
Ženska Alternativa	osnaživanje žena i devojaka, promocija kulture nenasilja i rodne ravnopravnosti u okviru Zapadnobačkog regiona	Pece Petrovića 2, 25101 Sombor Tel: +381 25/273-21

Naziv organizacije	Oblast delovanja	Kontakt
Udruženje RODITELJ	Roditeljstvo, deca	Beograd TC Zemunikum, lokal 44, Glavna 18t, 11080 Zemun Tel: +381 11/3165 375 Dragana Soćanin, predsednica 064/3292 040 Novi Sad Dragana Ćorić, predsednica 064/33 77 983 Tamara Radić – 064/567-5493 Niš Marija Petković, predsednica – 063/10-45-597; 064/91-64-827 Užice Marina Jevtić, predsednica 064/208-27-72
Familia – Asocijacija za alternativno porodično staranje o deci	porodično zbrinjavanje dece bez odgovarajućeg roditeljskog staranja	Tel: + 381 11/334 68 36 Fax: + 381 11/339 12 82 E-mail: familia@EUnet.rs familia.office@EUnet.rs
Veliki mali	deca sa smetnjama u razvoju	Žarka Zrenjanina 10, 26000 Pančevo Tel: +381 13/344 141
Asocijacija za promovisanje inkluzije – API Srbije (u saradnji sa Advokatskom kancelarijom Nenada D. Cvjetićanina)	Osobe sa invaliditetom, posebno osobe sa intelektualnim teškoćama, zastupanje i dostupnost osnovnih ljudskih prava	Kneza Miloša 51, 11000 Beograd Tel: +381 11/361 01 50 E-mail: info@sapi.rs

Naziv organizacije	Oblast delovanja	Kontakt
Sandžački odbor za zaštitu ljudskih prava i sloboda	Žrtve diskriminacije i policijske torture	MAJ 85/a, 36300 Novi Pazar Tel: +381 20/323 011 E-mail: sanodbor@eunet.rs
Pravda za sve, Novi Sad	Pomoć u sporovima građana protiv države	pravdazasvee@gmail.com
GEJ STREJT ALIJANSA – GAY STRAIGHT ALLIANCE	žrtve nasilja i diskriminacije na osnovu iskazane ili pretpostavljene seksualne orijentacije i rodnog identiteta	info@gsa.org.rs
ASTRA – Anti-trafficking action	Trgovina ljudima	Telefon: 011 33 47 817 E-mail: astrasos@sezampro.rs

Takođe, besplatnu pravnu pomoć možete dobiti i putem internet sajtova:

- > www.Upravusi.rs (vodič kroz zakone, posebno ukoliko nemate pravničko predznanje)
- > www.besplatnapravnepomoc.rs (tim stručnjaka odgovara na Vaša pitanja)
- > www.Pravapomoc.rs (na ovom portalu se nalaze informacije koje Vam mogu biti od značaja za rešenje pravnog problema, a postoji i odeljak gde možete postaviti pitanje pravicima).

FORMULAR ZA PRAVNU POMOĆ
Komitet pravnik za ljudska prava -
YUCOM

IME	PREZIME	DATUM ROĐENJA
ADRESA	TELEFON	E-MAIL

KRATAK OPIS SLUČAJA

U najkraćim crtama opišite slučaj. Opis bi trebalo da uključuje sve najvažnije činjenice (ne komentare koji se podrazumevaju ili lična mišljenja i osećanja).

KOJE VAM JE PRAVO POVREĐENO?

Navedite prava zaštićena zakonima i Ustavom Republike Srbije.

DA LI STE POKRENULI POSTUPAK PRED SUDOM ZA ZAŠTITU VAŠEG PRAVA?

Sudovi opšte nadležnosti su osnovni sudovi, viši sudovi, apelacioni sudovi i Vrhovni kasacioni sud. Sudovi posebne nadležnosti su privredni sudovi, privredni apelacioni sud, prekršajni sudovi, Viši prekršajni sud i Upravni sud.

NAVEDITE KOJE STE PRAVNE RADNJE DO SADA PREDUZELI I PRED KOJIM ORGANIMA?

Pravna radnja je radnja (najčešće izjava volje) koja proizvodi određena pravna dejstva. Ovde spadaju pravni poslovi (ugovori i sl.) i radnje u nekom postupku (tužbe, žalbe, itd.).

NAVEDITE KOLIKO DUGO TRAJE SPOR?

Vremenski period koji je protekao od pokretanja postupka pred sudom ili drugim državnim organima.

NAVEDITE DA LI IMATE PRAVNOG ZASTUPNIKA?

Pravni zastupnik je lice koje preduzima pravnu radnju u Vaše ime (na osnovu zakona, punomoćja itd.) tako da pravne posledice nastaju direktno za Vas.

NAVEDITE KOJE STE PRAVNE LEKOVE ULOŽILI?

- > Redovni pravni lekovi - protiv nepravosnažnih sudskih odluka:
 - > žalba protiv presude
 - > žalba protiv rešenja
 - > prigovor protiv platnog naloga
 - > predlog za vraćanje u predašnje stanje
- > Pravosnažne sudske odluke u krivičnom postupku mogu se pobijati sledećim vanrednim pravnim lekovima:
 - > Zahtev za zaštitu zakonitosti
 - > Ponavljanje krivičnog postupka
 - > Zahtev za vanredno ublažavanje kazne
 - > Zahtev za ispitivanje zakonitosti pravosnažne presude
- > Vanredni pravni lekovi koji se mogu upotrebiti u parničnom postupku su:
 - > Žalba sa alternativnim predlogom za revizijsko odlučivanje (direktna revizija)
 - > Revizija protiv presude
 - > Revizija protiv rešenja
 - > Ponavljanje postupka
 - > Zahtev za zaštitu zakonitosti
- > U upravnom postupku su mogući sledeći vanredni pravni lekovi:
 - > Zahtev za zaštitu zakonitosti
 - > Menjanje i poništavanje rešenja u vezi sa upravnim sporom
 - > Ponavljanje postupka
 - > Poništavanje i ukidanje rešenja po osnovu službenog nadzora
 - > Ukidanje i menjanje pravosnažnog rešenja uz pristanak ili po zahtevu stranke
 - > Vanredno ukidanje rešenja
 - > Oglašavanje rešenja ništavim
- > Vanredni pravni lekovi u prekršajnom postupku su:
 - > Zahtev za ponavljanje prekršajnog postupka
 - > Zahtev za vanredno preispitivanje pravosnažnog rešenja
 - > Zahtev za zaštitu zakonitosti.

NAVEDITE KAKO STE SAZNALI ZA YUCOM?	
YUCOM saraduje sa drugim organizacijama koje u Srbiji pružaju pravnu pomoć (CHRIS mreža, Koalicija protiv diskriminacije i druge), tako da postoji mogućnost prosleđivanja Vašeg predmeta gore navedenim organizacijama uz Vašu saglasnost.	
Saglasan/a sam	Nisam saglasan/a
Svi podaci koje dostavite biće zaštićeni u skladu sa Zakonom o zaštiti podataka o ličnosti.	

Datum

Potpis

